

Pénz és állam

Egyetemes történeti tanulmányok a XVII. századról

Az elmúlt napokban egymás után jelentek meg a József Attila Tudományegyetem történeti tanszékeinek tanulmányai, az Acta Historica kötetei, amelyek témájukban felölelték a helytörténet (Szeged), valamint a Latin-Amerika történetével kapcsolatos kutatások legújabb eredményeit. A Középkori Egyetemes Történeti Tanszék gondoságában megjelent két kötet egyikét, a Latin-Amerikáról szólót, a Délmagyarországi hasábjain már ismertettük, mi a 64. számú kötet bemutatására vállalkoztunk.

A kötetek egyrészt betekintést nyújtanak a tanszék sokrétű kutatómunkájába, másrészt reprezentálják „nemzetközi kapcsolatait”, amelyek kiépítése Wittman Tibor professzor nevéhez fűződik. A hagyományok ápolásának egyik formája, hogy a tanszék rendszeresen közöl külföldi szerzőktől tanulmányokat. E kötetben Szeged francia testvérvárosának, Nizza egyetemének professzora, José-Gentil da Silva tette közzé „Pénz és ember. A pénz XVII. századi története apropóján” című írását.

A szerző az eredeti tökélfelhalmozás korába kalauzol bennünket, s új források bevonásával egyrészt arra keres választ, hogy a pénz miként vált a termelési folyamat tényezőjévé, miként alakította át tőkévé a bér munkás az anyagi gazdaságot? Számos adattal gazdagítja a XVII. század eleji árforradalomról alkotott ismereteinket, a korabeli bérstruktúra elemzésével szemléletesen illusztrálja azt az ellentmondásos folyamatot, amely egyfelől a bérből élők megélhetését rendkívül megnehezítette, mivel az infláció nyomán a munkabér emelkedése nem követte a fogyasztói árak növekedését, másfelől éppen ez az értékcsökkenés a gazdasági élet fellendüléséhez vezetett. Ugyanis, miközben a pénz vásárlóerejének ugrásszerű csökkenése — miként Marx megállapította — „leértékelt a munkásosztályt”, addig a kereskedők, vállalkozók

kezén hatalmas pénzvagyont halmozódott fel. Kérdés, mi lett a sorsa a felgyülemlett tőkének a mediterrán vidékén, elsősorban Dél-Franciaország és Észak-Itália városai között? A termelési folyamat egymáshoz kötötte-e a tőkét és a munkát, amely alapfeltétele volt a belső piac kitágulásának, a kapitalista viszonyok térhódításának. A szerző e kérdésekre nemleges választ ad, hiszen a korábban virágzó itáliai városok (Genova, Venece stb.) a tőkét a természetesen kívül — különféle „tőzsedei” spekulációkkal — próbálták gyümölcsösíteni, ezáltal az „északon születő kapitalista gazdaságnak” rendelték alá a Földközi-tenger medencéjét. Miután a hazai történetírás figyelme csupán az elmúlt években fordult a pénz- és ártörténet felé, ezért minden bizonnyal kamatoztatni tudja José-Gentil da Silva újszerű szemléletét és módszerét.

Varga Ilona, a JATE docense „Az államháztartás új vonásai a XVII. századi Oroszországban” című tanulmányában a Nagy Péter nevével fémjelzett nagyhatalom genezisét tárja elénk. E század választóvonal az orosz fejlődésben, hiszen az államrend vonalán bevezetett intézkedések lehetővé tették a „zavaros évek” lezárását. Az átalakítást a körülmények kényszerítették az 1613-ban trónra lépő Romanov-dinasztia tagjaira. A lengyelekkel évtizedeken

keresztül folytatott háborúskodás felszínre hozta azt a felismerést, hogy a szolgáló-nemesség katonai szervezete nem képes tartós eredményeket biztosítani, az adózás régi rendszere pedig nem nyújt elegendő alapot a hadsereg fejlesztéséhez.

A külső kihívásokra Oroszország csak úgy tudott eredményesen reagálni, csak úgy tudta állami funkcióit ellátni, hogy megreformálta adózási rendszerét, új jövedelmi forrásokat (vámok, állami monopóliumok stb.) nyitott, átalakította katonai szervezetét. A hadsereg és adórendszer megváltozása azonban magával hozta az egész államapparátus reformját, amely Nagy Péter idején nyerte el új formáját.

Varga Ilona kitűnő tanulmányában — széles körű forrásanyag, és a legújabb szovjet szakirodalom felhasználásával — érinti az orosz társadalmi fejlődés számos kérdését, rámutat azokra a rokonvonásokra, amelyek a kelet-európai országokat, köztük a Habsburgok országait is, jellemezték. Úgy véljük, hogy a szegedi egyetemen és országosan megélt kelet-európai kutatások segítenek megszüntetni azt az aránytalanságot, amely történeti tudatunkban Európát egy jól ismert nyugati részre, és egy gyakran kuriózumként kezelt keleti perifériára osztotta kutatásban és ismeretanyagban egyaránt.

Dr. Rákó István

Rubljov-múzeum

Ikonok, freskótörödékek, aranyhímzés, zománc miniatűrök — korántsem teljes felsorolása ez az ősi orosz művészet legjobb alkotásait bemutató moszkvai Andrej Rubljov Múzeum kiállítási tárgyainak. A látogató közel háromezer, a XIV—XVII. századból származó művészeti alkotással ismerkedhet meg itt.

A múzeum a volt Andronyikov kolostorban, a Jauza folyó partján fekszik. Itt található Moszkva egyik legrég-

gibb épülete, az 1420—1427 között épített Szpasszki templom. Ennek falait Andrej Rubljov díszítette freskókkal, aki életének utolsó éveit ebben a kolostorban töltötte. Ez is egyik oka annak, hogy a múzeum az ő nevét viseli.

A múzeumot naponta látogatók sokasága keresi fel, hogy megismerkedjen a régi orosz mesterek, Rubljov, Feofan, Dioniszij és mások alkotásaival. (APN)

Pályázat honvédségi egyetemi, főiskolai tanulmányi ösztöndíj elnyerésére

A Honvédelmi Minisztérium tanulmányi ösztöndíjpályázatot hirdetett azoknak a felsőoktatási intézmények nappali tagozatán tanuló, oda már felvett vagy felvételre jelentkező fiataloknak, akik a dolgozó nép fegyveres szolgálatát önként vállalják, és a Magyar Néphadsereg hivatásos tisztjei kívánnak lenni.

Büntetlen és feddhetetlen előéletű, erkölcsileg-politikailag megbízható, hivatásos szolgálatra egészséges és fizikailag alkalmas, nőtlen és 23 évnél nem idősebb fiatalok jelentkezhetnek.

A honvédségi ösztöndíjat a következő felsőoktatási intézmények tanulói, vagy leendő tanulói nyerhetik el:

A Budapesti Műszaki Egyetem gépészmérnöki kara a gépgyártás-technológus; villamosmérnöki kara híradástechnikai, digitális számítástechnikai ágazatos,

műszer- és irányítástechnikai, a közlekedésmérnöki kar járműgépész; az építőmérnöki kar szerkezetépítő, közlekedésképző és földmérő szakos, valamint az építész-mérnöki kar hallgatói.

A tudományegyetemen az állam- és jogtudományi karok, valamint a természet-tudományi karok programozó matematikus, fizikus szakos hallgatói, amennyiben vállallják, hogy a második évfolyamtól kiegészítő szak-
ként a meteorológiai szakot is felveszik jelentkezhet az általános orvostanhallgatói, a közgazdászjelöltek közül pedig az általános közgazda-

sági kar tervgazdasági és pénzügyi szakos hallgatói.

A Pollack Mihály Műszaki és az Ybl Miklós Építőipari Műszaki Főiskoláról az építőipari kar mélyépítési szakos, valamint a gépészet kar épületgépészeti szakos, az Erdészeti és Faipari Egyetemen a földmérési és földrendezői főiskolai kar hallgatóinak jelentkezését várják.

A felsőoktatási intézményekben már tanulmányokat folytatók bármely időpontban, az oda felvételre jelentkezők 1979. március 31-ig pályázhatnak. (MTI)

Kiskerteknek

Az évek során elfogyott a határában termelnek ki 60—80 vagon tőzeget, amelyet bányából, Tavaly az őcsai műtrágyával dúsítanak, s 20 ezer főlíazsákban hoznak felhagytak, s az idén már forgalomba a kiskerttulajdosok számára.

Az adományozásról



M. F. szegedi olvasónknak nagyobb összegű megtakarított pénze van. Örökösei nincsenek, ezért szeretné pénzét közérdekű célra felajánlani. Kéri, ismertessük, hogy van-e erre lehetőség, s ha igen, mit mond erről a jogszabály?

A társadalmi, kulturális és szociális feladatok ellátásához szükséges anyagi fedezetéről intézményesen az állam gondoskodik. E feladatok eredményesebb megvalósítása érdekében komoly jelentősége van azonban a magánszemélyek közérdekű célra történő hozzájárulásainak is. A közérdekű célra juttatott adományok feltételeit és módját a polgári törvénykönyv szabályozza.

A törvény rendelkezései szerint magánszemélyek és jogi személyek kötelezettséget vállalhatnak, hogy általuk meghatározott közérdekű célra ingyenes vagyoni szolgáltatást teljesítsenek. A szolgáltatás ingyenességét nem érinti az olyan kikötés, amely meghalt személy em-

lékével kapcsolatos, és amelynek teljesítése vagyoni szolgáltatással is jár. A kötelezett (adományozó) megállapíthatja azokat a feltételeket, amelyek szerint a szolgáltatást a meghatározott célra kell fordítani; feltételként lehet kikötni azt is, hogy a szolgáltatásnak a meghatározott célra való fordítása a kötelezett (adományozó) nevének feltüntetésével történjék. A kötelezett kijelölheti azt a személyt is, akinek javára a szolgáltatást fordítani kell.

A kötelezettségvállalás érvényességéhez a célja szerinti illetékes állami felügyelő szerv jóváhagyása szükséges. A felügyelő szerv a kötelezettségvállalásnak sem tartalmát, sem feltételeit nem módosíthatja, jogosult azonban kijelölni azt a szervet, amely a szolgáltatást a meghatározott célra fordítja, ha a kötelezett erről nem rendelkezett.

Az egyszeri szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalást csak a teljesítés előtt és csak akkor lehet visszavonni, ha a kötelezettség elvállalása után a kötelezett körülményeiben olyan lényeges változás állott be, hogy a teljesítése tőle többé el nem várható.

A határozatlan időre szóló, rendszeres szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalást a kötelezett bármikor visszavonhatja. A kötelezettség megszűnik a kötelezett halálával, továbbá, ha az a cél, amelyre a szolgáltatást fordítani kell, megvalósult, vagy megvalósítása többé nem lehetséges.

Ha a kötelezettség a cél megvalósulása vagy meghűsulása miatt szűnt meg, a fel nem használt szolgáltatásokat a kötelezett részére vissza kell szolgáltatni. Itt jellemezzük meg, hogy az alapítványrendelet közérdekű célra való kötelezettségvállalásnak kell tekinteni. E rendelet részletes végrehajtásáról a 30/1978. (XI. 22.) pénzügyminiszeri rendelet intézkedik.

Dr. V. M.

Dr. Ördögh Piroska

Március—1919

2. A környező országok munkásainak gyűlésein gyakran hangzott el a felhívás: „kövessük a magyar példát”. Bajorországban tömeggyűléseken vitatták meg a magyar eseményeket. Április 13-án megszületett a Bajor Tanácsköztársaság. „A müncheni munkásosztály teljes erejével szolgálja azt a nagy történelmi feladatot, amelynek elhárítására a bátor orosz és magyar testvérek voltak. Eljen az orosz és a magyar köztársaság! Eljen a világforradalom!” — olvasható Budapestre küldött üzenetükben. „A magyarországi proletárforradalom győzelme... meggyorsítja a forradalom menetét mindenütt” — vallotta Clara Zetkin. „Am Noske birodalmi hadügyminiszter most is fellépett éppúgy, mint januárban, a forradalmi kísérlet ellen, és vérbe fojtotta a szovjet-oroszországi és a magyar példa követésére irányuló dél-németországi kísérletet.

„Csodáljuk magyar testvéreink bátorságát... legfőbb jókívánságainkkal mellettük vagyunk! Mert az az ügy, amelyért ma mindent kockára tesznek, a mi ügyünk is... Harcra készen állunk mi is!” — hirdette Ausztriában az Arbeiter Zeitung a Magyar Tanácsköztársaság megalakulását követő napokban. A szociáldemokrata kormány diplomáciai kapcsolatot létesített a magyar tanácskormányval, és lehetőséget biztosított a Vörös Hadseregbe toborzásra. Am a szociáldemokraták vezette kormány nem engedte a példa követését. A szolidaritást — kénytelen-kelletlen — eltűrte, de megakadályozta országában a magyar példa követését.

Romániában propagandatevékenység folyt a hadseregben a Tanácsköztársaság elleni fellépéssel szemben. Számos romániai városban sztrájkmozgalom bontakozott ki, és a hadsereg egyes egységeiben is megmozdulások voltak az intervenció ellen.

Jugoszláviában a magyar forradalom híre meggyorsította a forradalmi csoportok tömörülését, amelyek 1919 áprilisában megalakították a kommunista pártot. Az alakuló kongresszus szolidaritást vállalt az orosz és a magyar ta-

nács hatalommal. Felszólította a katonákat, hogy „akadályozzák meg a forradalmak elfojtásának bűnös politikáját”. A désláv katonákat az erős rokonszenv miatt nem merték harcba küldeni a magyar forradalom ellen. Az intervenció ellen Jugoszlávia-szerre sztrájk tört ki. A Vajdaságban és Szlovéniában a béresek és szegényparasztk mozgalmat indítottak a szovjethatalomért.

Csehszlovákiában a nacionalista hullám igen erős ugyan, a katonák közül többen mégis megtagadták a harcot, és számosan áttáltak a magyar Vörös Hadsereg oldalára. Szlovákiában a hadkötelesek tömegesen megtagadták a bevonulási parancsot. Számos szlovákiai helységben zavarások voltak. Az északi hadjárat idején azokban a nagyobb településekben, ahová a Vörös Hadsereg egységei bevonultak, tanácsok alakultak. Június 16-án Eperjesen kiáltották a Szlovák Tanácsköztársaságot. A szlovák kormányzótanács közölte a csehszlovák burzsoá kormánnyal: „Szlovákia mostantól kezdve kizárólag a dolgozó tömegek. Minket a cseh proletariátussal az elvtársi és testvéri szolidaritás érzése kapcsol össze és szétszakíthatatlanul állami szövetségben kívánunk élni vele.”

A szomszéd népek szolidaritását elősegítette a Tanácsköztársaság nemzetiségi politikája. A Tanácsköztársaság nemzetközi kapcsolatainak alapjává a gyakorlatban is az internacionalizmust tette. Menedékjogot és egyenjogúságot biztosított minden külföldi proletárnak. A Tanácsok Országos Gyűlése határozatban nyilvánította ki, hogy természetes szövetségének tekint a „proletárállamokat”, és valamennyi dolgozóval békében kíván élni. Budapesten tízenöt nemzeti csoport egyesüléseként megalakult a nem magyar forradalmárok szervezeteinek és szövetségeinek a Magyarországi Nemzetközi Kommunista Szocialista Föderációja. Hét ország fiai küzdöttek a Vörös Hadseregben a Magyar Tanácsköztársaság védelméért. A nem magyar népcsoportok helyzetét az egyenjogúság, az önrendelkezés elvének megfelelően rendezte. Az alkotmány szerint: a Tanácsköztársaság nem ismer faji vagy nemzeti különbségeket, „nem tűri a nemzeti kisebbségek bármilyen elnyomását és nyelvük használatának bármilyen korlátozását”. A hatóságokat kötelezte „mindenkit saját anyanyelvén meghallgatni és vele tárgyalni. A nemzeti kérdést, a föderációt elvnek megfelelően, autonómiák alakításával igyekeztek rendezni. A forradalmi kormányzótanács április 28-án német és ruszin tanács megválasztását rendelte el.

A tanácskormány nyilvánosan lemondott Magyarország területi integritásáról, és arra törekedett, hogy a „monarchia területén képződött nemzeti államok” egymáshoz való viszonyukat közös konferencián rendezzék. Békés kapcsolatokra törekedett.

A tanácskormány nem mindenáron törekedett a békés, jószomszédi viszony kialakítására, hanem a minden nép érdekét egyaránt figyelembe vevő önrendelkezés alapján állt. Nem hagyott kétséget az iránt, hogy a nemzetek érdekeinek kölcsönösen megfelelő békés együttélés, a nemzeti problémák kielégítő megoldását végső soron csak a szocialista államok szövetségének megalakítása útján véli elérhetőnek. Ezt az elvet érvényesítette a gyakorlatban a Szlovák Tanácsköztársaság megalakulásakor, amelyet továbbra is Csehszlovákia részének tekintett. A korabeli dokumentumok bizonyítják, hogy a Magyar Tanácsköztársaság vezetői igyekeztek összeegyeztetni a nemzeti érdekeket a szocialista forradalom internacionalista érdekeivel. Kun Béla mondotta: a magyar forradalomnak a nemzetközi forradalom szempontjából két feladata van. A balkáni antant hadsereg Szovjet-Oroszország elleni felvonulásának megakadályozása, a magyar forradalom védelme, megszilárdítása, a szocializmus közép-európai győzelmének biztosítása. Ebből csak az elsőt sikerült teljesíteni.

A Magyar Tanácsköztársaság fontos tanulságai közé tartozik a két párt egyesülése és a párt vezető szerepének megvalósulása. Történelmi tény, hogy a két párt egyesülése — a proletárdiktatúra létrejöttének feltételeként — szükségszerű volt. Az egyesülés a KMP álláspontjának elfogadását jelentette. A jobboldali szociáldemokraták közül néhányan elutasították az egyesülést. Az opportunista többség (centristák és jobboldaliak egy része is) azonban, bár kételkedéssel fogadta az egyesülést, ragaszkodott a pártba, a szakszervezetbe szervezett mozgalmához, nem kevesen a pozícióikhoz is. Emiatt közülük sokan úsztak az árral. Az egyesülés így módon csak látszatra oldotta fel az ellentétet a leninizmus és a szociáldemokratizmus között. A valóságban szervezetileg kevésbé kiépített párt került olyan mély forradalom középpontjába, amely teljesen indifferens rétegeket is a politikai élet felszínére vetett, sőt a politikai pártba sodort. A párt ilyen összetétele az opportunizmusnak kedvezett.

(Folytatjuk.)